

Linton A. Mohammed: Forensic Examination of Signatures

London, San Diego, Academic Press, 2019, 225 strani

(Forenzično preiskovanje podpisov)

Forenzično preiskovanje rokopisov je z digitalizacijo sporočanja doživelo veliko sprememb. Vse manj je posameznikov, ki bi pisali z roko (čeprav gre za motorično dejavnost, ki pomembno vpliva na kognitivne in spominske sposobnosti), kljub temu pa se še vedno podpisujejo analogno, s pisalom na črnilo ali grafitnim svinčnikom v roki. Čeprav razmah podpisnih tablic tudi podpisovanje počasi pretvarja v digitalni zapis, ki sicer v primerjavi s tipkanjem po tipkovnici vsaj ohranja obliko rokopisnega podpisa, se zdi, da bo običajni podpis še nekaj časa ostal z nami. Trenutno si je še težko predstavljati slovesno podpisovanje pogodbe ali morebiti oporoke na podpisno tablico, zato bodo forenzični strokovnjaki za podpise še nekaj časa opravljali klasične preiskave in ne le preiskave digitalno zajetih podpisov (leta 2020 je Evropsko združenje strokovnjakov za preiskovanje rokopisov ENFHEX objavilo priročnik dobre prakse za tovrstno preiskovanje digitalno zajetih podpisov) (ENFSI, 2020). Knjiga Lintona Mohammeda je kljub temu prva tovrstna strokovna publikacija, ki se ukvarja izključno s preiskavami podpisov, in je prav zato toliko bolj dragocena. Ker je zasnovana zelo široko in poglobljeno, je avtor k pisanju nekaterih poglavij povabil tudi druge strokovnjake, kar daje knjigi še poseben strokovni pečat. Knjiga je razdeljena na 13 poglavij, ki obravnavajo praktično vse potrebne teme preiskovanja rokopisov. Ob obveznem uvodnem poglavju že drugo poglavje zagriže v ključno temo nastanka rokopisnih zapisov, in torej tudi podpisa, v motorični nadzor in njegov gibalni izraz. Pri tem se naslanja na pred desetimi leti objavljeno knjigo, ki jo je avtor napisal skupaj s profesorjem Michaelom Caligiurijem »The neuroscience of handwriting: Applications for forensic document examination« (Caligiuri in Mohammed, 2012), ki je še vedno temeljna literatura za preučevanje rokopisa. Posebno pozornost pri tem posveti gibalnim značilnostim ponarejenih oziroma prenarjenih podpisov.

Nadaljevanje ponuja poglavje o podpisnih slogih z nekoliko bolj običajnim vpogledom v preiskave podpisov, ki jih najdemo tudi pri drugih piscih, večinoma pa je avtor bolj poglobljen in z novimi, tudi izzivalnimi stališči. Najprej opravi s podpisnimi slogi, ki jih (pre)bogato razčleni (osem slogov podpisovanja se zdi veliko), pri tem pa, kar je pohvalno, za skoraj vsakega predstavi tudi predrugačene oziroma simulirane podpise. Pomembno je, da v poglavju o kompleksnosti podpisov avtor brez zadržkov vpelje v preiskave podpisov izraz biometrija, ki se mu nekateri strokovnjaki (brez potrebe)

izogibajo – podpis in rokopis sta pač priučeni biometrični lastnosti posameznika, čeprav se avtor omejuje le na biometrijo kot strojno analizo podpisov, kar je verjetno nekoliko premalo. Predstavi tudi vedenjske študije posameznikov med simulacijo podpisov (pri čemer se osredotoča na sledenje gibanja oči), kar je predvsem zanimivo in za samo preiskovanje manj pomembno. Peto poglavje (z Lloydom Cunninghamom) je v celoti posvečeno preiskovanju pristnih, predrugačenih (ang. *disguised*) in ponarejenih (ang. *simulated*) podpisov. V njem se natančno ukvarja tudi z naravno spremenljivostjo podpisovanja in pomenom te za preiskave podpisov. Zanimiva je opazka, da v primeru podpisov v drugem rokopisnem slogu (cirilica, pismenke, tudi grška abeceda) to ne vpliva bistveno na rezultat preiskave, če primerjamo strokovnjake, za katere je določena vrsta pisave tuja, oz. tiste, za katere je domača. Med pomembnimi problemi in omejitvami preiskav podpisov so njihove reprodukcije, fotokopije, skenirani dokumenti, mikrofilm ipd., ki jih avtor predstavi v šestem poglavju. V njem podrobno opiše, katere značilnosti podpisov je kljub izgubi podrobnosti mogoče analizirati, pri tem pa opozarja na nevarnosti, kot so prenos podpisa z drugega dokumenta ipd. V sedmem poglavju (tudi z Lloydom Cunninghamom) so predstavljeni različni pisni instrumenti, nalivno pero, kemični svinčniki, kemični svinčniki s črnilom iz gela, flomastri ipd., ter podrobno analizira posebnosti, ki jih posamezna vrsta pisala povzroči. Analizira tudi pisno podlago in pisni položaj. Na podpis vpliva vrsta zunanjih in notranjih dejavnikov, zato v osmem poglavju lahko preberemo o vplivih starosti, bolezni (tu lahko več izvemo o vplivu Parkinsonove bolezni), različnih vzrokih tresavice, govor je o poškodbah ter vplivu zdravil in alkohola. Tu je treba opozoriti, da je poglavje nekako nedokončano. Izpušča marsikatero bolezen in vpliv nekaterih zdravil, vendar je to verjetno vsaj deloma posledica tega, da so o tem obširno pisali že drugi. Naslednje poglavje je precej ameriško specifično, saj se ukvarja s sprejemljivostjo metod v sodnem postopku. Čeprav se zdi, da se tema ne tiče ostalega sveta, je vprašanje zanesljivosti in posledično sprejemljivosti metode preiskave rokopisov (podpisov) po letu 1993 doživelo precejšen znanstven razcvet. Avtor tu natančno predstavi tako kritike metode in predvsem odziv strokovne skupnosti, ki je začela obširno raziskovalno delo predvsem v ZDA in Avstraliji. Zlasti veliko časa je posvetil stopnji napak, pri čemer se je pokazala bistvena statistična razlika med usposobljenimi strokovnjaki in laiki. Hkrati opozarja, da so potrebne nove in poglobljene raziskave, ter predlaga način, kako se jih

lotiti. Posebno in izjemno pomembno poglavje (z Lloydom Cunninghamom) se ukvarja z različnimi vidiki pristranskosti (ang. *bias*). Pri tem avtorja opozorita, da pristranskost lahko vpliva na vsa področja forenzike (in znanosti sploh), in predstavi vrsto raziskav, ki podrobno obravnavajo problem, pri čemer je zanimivo, da so se za področje preiskav rokopisov tovrstna opozorila pojavila že konec 19. stoletja. Potem ko sta naštel več kot dvajset vrst pristranskosti, sta se z natančno analizo lotila motivacijske pristranskosti, kognitivne pristranskosti, okoliščinske pristranskosti, potrditvene pristranskosti, pristranskosti pričakovanj in izbirne pristranskosti ter prav za vse navedla nasvete, kako jih v največji meri izničiti oziroma zmanjšati. Posebno poglavje, tokrat napisano z Brentom Ostrumom, je posvečeno poročanju in pričanju. Predstavljena je tudi devetstopenjska lestvica ugotovitev, ki se zdi nekoliko preveč razčlenjena. Posebna pozornost je namenjena logičnemu pristopu, verjetnosti in uporabi koncepta razmerij verjetja, njihovim vrednostim in semantiki besedne interpretacije številskih rezultatov. Priporočata tudi ustrezno slikovno podkrepitev ugotovitev. Skupaj z Williamom Flynnom in Kathleen Nicolaides je napisal še poglavje o preiskavah elektronskih podpisov (ang. *digitally captured signature* [DCS]). Ker je digitalnih podpisov več vrst, je pomembno poudariti, da gre le za preiskave podpisov, ki so nastali kot dejanski fizični akt pisanja podpisa (na podpisno tablico). Pri tem poudarjajo, da lahko na tablico zapisan podpis, ki ga spremljajo biometrični podatki in ne le slika podpisa (ki mora biti hranjena z ustrežno visoko kakovostjo), razkrijejo vrsto forenzično pomembnih podatkov, kot so dejanska hitrost zapisa posameznih potez, pritisk pisala ipd., kar je pri tradicionalnem podpisu vedno le

(subjektivna) ocena preiskovalca. Poudariti je treba še, da je uporabnost podatkov vedno odvisna od proizvajalca podpisne tablice in njegove programske opreme ter podatkov, ki jih hrani. Zaključno, trinajsto poglavje je nekoliko bolj sproščeno in predstavlja nekaj najslavnejših primerov spornih podpisov, obravnavanih v ameriškem sodnem sistemu.

Knjiga Lintona Mohammeda je zanimiva študija, ki bi jo moral prebrati vsak forenzični izvedenec za področje preiskav podpisov (ki so danes najpogostejše gradivo preiskovanja), saj tradicionalni podpisi kljub hitri digitalizaciji vsaj še nekaj časa ne bodo (povsem) izginili iz sodnih spisov. Knjiga je odlično napisana in je tudi referenčni vir za strokovno literaturo, ki je bila v času njenega nastanka na voljo, ter je zapolnila še zadnjo vrzel na področju preiskovanja podpisov, kot vse bolj zadnjemu ostanku preiskav rokopisov, ki jo je bilo treba zapolniti.

Dorijan Keržan

Literatura

1. Caligiuri, M. P. in Mohammed, L. A. (2012). *The neuroscience of handwriting: Applications for forensic document examination*. Boca Raton: CRC Press, Taylor and Francis Group.
2. ENFSI. (2020). *Best practice manual for the forensic examination of handwriting*. Pridobljeno na <https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2021/01/BPM-Handwriting-%E2%80%94-Edition-3.pdf>

Z izobraževanjem proti korupciji: Povzetek akademskega srečanja SEE-ACAD

V boju s korupcijo so študenti pogosto prepoznani kot ključni element, saj so lahko hkrati del kritične mase neke družbe in tudi njena najbolj ranljiva skupina. Posledično so lahko tudi močno motivirani za spremembe v nekem okolju, saj imajo večinoma manj interesa za ohranjanje statusa quo (Transparency International, n. d.). Po mednarodni raziskavi iz leta 2018 Slovenija zaradi korupcije na letni ravni iz proračuna izgubi približno 3,5 milijarde evrov, na kar nas opozarjajo spletna stran Komisije za preprečevanje korupcije in številni mediji. Iz priporočil mednarodnih institucij, kot so Svet Evrope, OECD, UNODC, izhaja, da je še kako pomembno ustvariti preventivno okolje, ki prepreči širjenje korupcije. Prav izobraževanje mladih, pa ne le študentov, temveč tudi na nižjih ravneh, kar kažejo izkušnje skandinavskih držav, je tisti dejavnik, ki lahko bistveno pomaga pri preprečevanju

korupcije. V razmerah covida-19 je v obliki videokonference med 17. in 18. novembrom 2020 potekal Anti-Corruption Academic Workshop – SEE-ACAD, dve leti po zadnjem tovrstnem akademskem srečanju v Ljubljani. Naslov »Diskusija in demonstracija možnosti, ki jih ima akademski svet, da zagotovi visoko kakovostno izobraževanje o korupciji v Jugovzhodni Evropi in Libanonu« je pritegnil številne slušatelje z vsega sveta.

Delavnica je potekala v sodelovanju s fakultetami, ki se ukvarjajo s korupcijo in protikorupcijskimi izobraževanji v regiji. Namen delavnice je bil srečanje akademikov in študentov, ki se ukvarjajo z raziskovanjem in izobraževanjem s področja korupcije. Cilj je bil predstaviti in izmenjati priporočila in dobre prakse za zagotavljanje visokokakovostnega izobra-

ževanja s področja korupcije ter predstaviti dela vključenih ustanov skozi prizmo Konvencije Združenih narodov proti korupciji (United Nations Convention against Corruption [UNCAC], 2004).

Uvodničar ambasador Uglješa Zvekić – Ugi je izpostavil organizirano korupcijo, ki je prežela tudi politični sektor, s tem pa prevzela nadzor nad javnim sektorjem. V nadaljevanju je dr. Sunčana Roksandić z Univerze v Zagrebu poudarila problem implementacije zavez, ki so si jih zastavile države. Skupaj sta predstavila poročilo o glavnih ugotovitvah o politični ekonomiji korupcije in izzivih implementacije protikorupcijskih obljub za t. i. WB6 (šest držav Zahodnega Balkana – Albanija, Črna gora, Srbija, Severna Makedonija, Bosna in Hercegovina in Kosovo). Dr. Roksandić je poudarila protikorupcijske obljube iz regije, ki temeljijo na t. i. Berlinskem procesu o korupcijskih problemih. Gre za poskus nudenja pomoči državam Zahodnega Balkana, ki niso del Evropske unije, da bi lahko začele svojo protikorupcijsko reformo in s tem pripravo na vstop v Evropsko unijo. Obveze lahko razdelimo v tri kategorije, podrobno pa gre za 12 sektorjev, za katere so bili določeni ukrepi, ki jih je treba implementirati. Ti sektorji so javno-zasebna partnerstva, javna naročila, davki, ekstrakcijska industrija in pobuda za transparentnost, vloga medijev, institucijska integriteta, žvižgači, odvzem protipravno pridobljenega premoženja, sposobnost izvrševanja, informacije o dejanskih lastnikih, protikorupcijsko izobraževanje in mednarodni sistemi. Pregled nad ukrepi in njihovo implementacijo za potrebe poročila so izvedli tako, da so analizirali vse dostopne informacije in poročila institucij, kot so nevladne organizacije, United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Evropska unija in druge. Podatke so dopolnili z ugotovitvami strokovnjakov iz akademskega sveta in preiskovalnih novinarjev.

V analizi je poudarila tudi, da so se države WB6 na indeksu zaznavanja korupcije (tj. Transparency International) odrezale slabše, kljub temu pa se kaže napredek. Eden od problemov je učinkovitost implementacije ustreznih in primerne zakonodaje. Kultura integritete še ni razvita in je to prednostna naloga, na kateri bi bilo treba delati v prihodnje. Organizirana korupcija je glavni problem in se v analiziranih državah pojavlja na vseh področjih. Prav tako so ugotovili, da včasih prihaja do pomanjkanja močne volje in sposobnosti s strani političnih voditeljev v državah.

Kot glavni problem se kaže velika korupcija v obliki t. i. politične ekonomije korupcije, kot jo opredeljuje ambasador Zvekić. Strnemo lahko ugotovitve, da se kažejo elementi t. i. ugrabljenih državnih in strukturnih šibkosti. Primeri organizirane korupcije na visokih ravneh se kažejo pri infrastrukturnih projektih, privatizaciji, nelegalnem financiranju političnih

strank, javnih naročil in nezakonitem bogatenju. Akterji so politiki, voditelji političnih strank in tudi poslanci, poleg tega tudi ljudje na najvišjih položajih v javnem in zasebnem sektorju v gospodarstvu, člani pravosodja in člani organiziranih kriminalnih skupin. Kazensko pravosodje je omejeno pri tem, kaj lahko naredi, saj so akterji korupcije tudi iz vrst državnih tožilcev in sodne veje oblasti. Institucije so podfinancirane, niso neodvisne ter so podvržene grožnjam politikov, gospodarstva in kriminalnih združb. Glavni zaključki analize so pokazali, da mora biti korupcija razkrita, preganjana in kaznovana, tisti, ki so bili njene žrtve, pa morajo biti zaščiteni in njihova ravnanja podprta na vseh ravneh. Za ta namen bi bilo treba implementirati močno zakonodajo o odvzemu premoženja in okrepiti vladavino prava, pomembno vlogo pri tem pa imajo tudi mediji, integriteta institucij in tudi izobraževanje o korupciji. Glavni problem korupcije, kot ga vidi ambasador Zvekić, je v tem, da se v nasprotju z generičnim videnjem korupcije tovrstna korupcija večinoma ne dogaja v podzemlju, temveč odprto v vseh družbenih porah. Le malo organizirane kriminalitete in korupcije se dogaja le v podzemlju, prav tako pojav ni le regionalen, temveč tudi mednarodni fenomen. Protikorupcijska kultura se mora razviti prek pravosodja in postati prevladujoči del kulture. Korupcija je eden od glavnih izzivov za vladavino prava in splošne družbene blaginje na Zahodnem Balkanu. Kot zaključek sta ambasador Zvekić in dr. Roksandić poudarila, da so za dosego zaobljub pomembni aktivna udeležba in delovanje vseh deležnikov ter pomembnost enakih pravil za vse.

Delavnica se je nadaljevala s predstavitvami strokovnjakov iz regije. Dr. Aneta Arnaudovska je predstavila regionalno protikorupcijsko iniciativo (RAI) in njene dejavnosti za promocijo regionalnega protikorupcijskega izobraževanja. Od leta 2005 izvajajo tradicionalna izobraževanja za mlade protikorupcijske strokovne delavce, ki niso namenjena le izobraževanju, ampak tudi socialnemu mreženju med strokovnjaki s tega področja. V študiji, ki so jo izvedli, so ugotovili, da je zelo malo modulov oziroma predmetov na fakultetah v regiji namenjenih protikorupcijskemu izobraževanju. Etičnost in protikorupcijske teme so po njenem mnenju v regiji Zahodnega Balkana zastopane, za razliko od Severne Amerike, kjer tem temam namenjajo veliko modulov. Izpostavila je paradoks pripravljanja nove generacije strokovnjakov za zaposlitev v družbi, kjer je ta odvisna od pripadnosti pravi politični skupini, hkrati pa je prisotna tudi sistemska korupcija. Zaključila je, da je izobraževanje le eden od korakov do sprememb v družbi in da se morajo te spremembe dogajati na splošni ravni. Celotno protikorupcijsko izobraževanje bi moralo biti zasnovano tako, da je v tesnem sodelovanju s strokovnimi delavci različnih strokovnih ustanov s tega področja.

Profesorica Maria Kambria Kapardis se je osredotočila na lotevanje korupcije s krepitvijo družbenega zaupanja v ukrepe

in institucije. Empirične študije so pokazale na dokaze o recipročnem kavzalnem odnosu med družbenim zaupanjem in korupcijo. Pri državah z nizkim družbenim zaupanjem je na drugi strani visoka korupcija, gre za t. i. »kavelj 22«. V družbah, kjer obstaja visoko zaupanje, pa so na drugi strani nizke stopnje korupcije – ta vez je prisotna v demokratičnih družbah in ne v avtoritarnih. Visoka stopnja zaupanja je pomembna v vseh odnosih – poslovnem in tudi v političnem. Koristi visokega zaupanja v družbi se kažejo v plačevanju davkov, delovanju v skladu z zakonom, skupaj z višjo produktivnostjo in rastjo. Zaključila je s tem, da eno slabo jabolko ne pomeni, da je treba zavreči vsa jabolka, treba pa je odstraniti vsako slabo jabolko.

Mohammad Ali Almoghabat je predstavil protikorupcijske reforme skozi politično tranzicijo v Libanonu. Libanon je leta 2009 podpisal Konvencijo Združenih narodov proti korupciji (UNCAC, 2004) in spisal več zakonov za boj proti korupciji. Leta 2020 bi morala biti dokončno ustanovljena državna protikorupcijska komisija. Vendar pa komisija ni zares zažvela zaradi političnih in pravnih razprtij. Izkušnje nevladnih organizacij so, da ni politične volje za boj proti korupciji, ostaja pa upanje, saj je v vsaki politični stranki nekaj strokovnjakov, ki se zelo zavzemajo za boj proti korupciji. Na koncu se je navezal na prejšnjo govornico in povedal, da v Libanonu ni zaupanja v državne institucije, da pa bi to popravili, je najprej treba implementirati preglednost in odprtost informacij za javnost.

Jovan Ničić, zaposlen na Konzultantskem centru za razvoj protikorupcijskih politik v Beogradu, je predstavil protikorupcijsko pravno kliniko ter pomen ozaveščanja, izobraževanja in pomembnost implementacij protikorupcijskih mehanizmov v Srbiji. Govoril je o izvajanju posebnih dodatnih programov izobraževanja za študente zadnjih letnikov prava v Beogradu iz vsebin, povezanih s protikorupcijskimi mehanizmi (konvencije Združenih narodov, žvižgaštvo, globalni trendi itd.), kar je teoretični del, hkrati pa v sodelovanju s partnerskimi ustanovami in organizacijami izvajajo tudi praktični del izobraževanja.

Saša Djordjević iz Globalne iniciative za boj proti transnacionalni organizirani kriminaliteti je povzel poročilo o projektu, pri katerem se ukvarjajo z razkrivanjem t. i. »ugrabljene države« s strani organizirane kriminalitete v Srbiji. V raziskavi so skušali odgovoriti na vprašanja: ali je Srbija ukradena država? Kdo jo je ukradel in kako? Kakšen je motiv? In kakšna je vloga varnostnega in pravosodnega sektorja. Do zdaj so prišli do zaključka, da je Srbija ukradena država, njeni največji problemi pa so pomanjkanje pluralnosti v politiki, neravnovesje moči, šibko sodstvo ter praksa nekaznovanja in pomanjkanje vladavine prava. Prišli so tudi do podobnega zaključka kot Evropska komisija, da je problem regije v šibkih institucijah

in slabi implementaciji sicer dobro zasnovane zakonodaje. Politična korupcija in vpliv neformalnih mrež sta prisotna v Srbiji že desetletja, politične elite so tiste, ki so ugrabile državo v povezavi s poslovnimi mrežami.

Profesor Dimistris Ziovas je predstavil izzive in trende v mednarodnem odvzemu premoženjske koristi. Pri tem se je osredotočil na odvzem premoženjske koristi, protipravno pridobljene s korupcijo ali s širokim spektrom s korupcijo povezanih poslov. Namen odvzema je odvzem dobička in vrnitev premoženja žrtvam ter pošiljanje sporočila, da se kriminaliteta ne izplača. Mednarodno pravno sodelovanje in pomoč sta pri tem zelo pomembna, saj se veliko premoženja, ki je protipravnega izvora, prenese v tujino. Na koncu je postregel s podatki, da je UNODC leta 2009 ugotovil, da je t. i. »umazanega denarja« za 3,6 % svetovnega BDP, mednarodno pa je opranega kar 1 % svetovnega BDP (UNODC, 2011).

Dr. Alban Koçi, profesor na Pravni kliniki v Tirani, se je vprašal: ali je korupcija izziv za Evropo ali izziv za reševanje albanske družbe? Korupcija je v Albaniji še vedno med največjimi problemi. Sodelovanje številnih institucij bi bilo potrebno za zmanjševanje korupcije in doseganje cilja integracije v Evropo. V Albaniji poteka popolna sodna reforma, saj je pravosodje močno vpeto v korupcijo, poleg tega v državi potekajo nadzorne revizije, ki so že pokazale rezultate. Zaključil je, da bolj, kot je to izziv za Evropo, je izziv obvladovanja korupcije tisti, ki bo omogočil preporod albanske družbe in močno spremenil življenje v tej državi. Ureditev problema korupcije bo zmanjšala revščino in povečala enakost med državljani, dosežena bo boljše delujoča ekonomija, izboljšal se bo zdravstveni in sodni sistem.

Virginia De Abajo Marques iz UNODC je predstavila regionalni načrt za boj proti korupciji in nezakonitih finančnih malverzacijah. Projekt je namenjen gradnji sodelovanja med institucijami in vzpostavljanju načrta za regijo, ki bi vključeval protikorupcijske zaveze ter tudi zaveze o boju proti nezakonitim finančnim trgov, vključujoč izvajanje Konvencije Združenih narodov proti korupciji. Cilj tega načrta je pospeševati učinkovito implementacijo že obstoječih zvez. To bi radi dosegli s praktičnimi reformami in postavljanjem prednostnih nalog, pomoči sodstvu in partnerjem za implementacijo že sprejetih zvez, vključujoč Konvencijo Združenih narodov proti korupciji (UNCAC, 2004) ter organizaciji Group of States against Corruption – GRECO (Council of Europe, 2021b) in Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism – MONEYVAL (Council of Europe, 2021a).

Kot zadnja je sledila predstavitev magistrskega študijskega programa o korupciji, o čemer je bil govor že na srečanju v

Ljubljani. Gre za program pod okriljem ROLACC (Vladavina prava in protikorupcijski center, Katar), ki bi se moral začeti izvajati ravno v času razglasitve pandemije. Magistrski program ni omejen le na eno državo, ampak gre za mednarodni, interdisciplinarni program v regiji. Predstavitev so izvedli Thomas Peran, profesor Dimitris Ziouvas in ambasador Uglješa Zvekić. Namen programa je izobraziti strokovnjake in tudi širšo javnost, saj verjamejo, da se boj proti korupciji začne skozi izobraževanje. Tako izobraževanje se jim zdi pomembno tudi v Jugovzhodni regiji, saj je ta regija na pragu Evropske unije.

Drugi dan, 18. november, je bil namenjen predstavitvi študentov različnih fakultet, ki sodelujejo na programih izobraževanj proti korupciji in dobrega vodenja (Anti-Corruption and Good Governance programs). Predstavitev so opravili izbrani študenti Univerze Tirana, Univerze Bejrut (Pravna fakulteta), Univerze La Sagesse (Pravna fakulteta) in Pravne fakultete na Univerzi Washington & Lee. Prva tema študentskih predstavitev je bila odvzem protipravne premoženjske koristi.

Najprej je bil predstavljen zakon 154 o protipravnem bogatstvu v Libanonu, ki se ga je prijelo ime »Od kod si to dobil?« (Transparency International, 2021). Kot problem so poudarili zakon o bančnih skrivnostih, saj je s tem močno omejen dostop do informacij o premoženju, ki je produkt protipravnih dejanj. Kot zaključek so poudarili, da bi libanonska vlada morala ustanoviti institucijo, ki bi bdela nad odvzgom protipravno pridobljenega premoženja. Naslednji sklop je bil na temo mednarodnega pranja denarja in preiskave v ZDA. Metode pranja denarja, ki so jih izpostavili, so pretok gotovine za nezakonite namene, finančne goljufije, nepravilna/nezakonita uporaba bank in drugih finančnih institucij, zasenčeni pravi lastniki (slamnat lastniki), kriptovalute, nakup nepremičnin in drugega premoženja. Največji problem, ki ga ima ZDA z zaznavanjem, so transakcije majhnih količin denarja, ki jih uporabljajo nepridipravi zato, da otežujejo zaznavo, ta način uporabljajo tudi teroristične organizacije. Tretji sklop predstavitev se je nanašal na javna naročila v albanskem zdravstvenem sistemu. Javna naročila znašajo 4,7 % albanskega BDP. Zaznavajo, da se skozi korupcijo izgubi kar 25 % denarja, rezerviranega za javna naročila. Zadnji sklop predstavitev je bil na temo korupcije v Albaniji, navezujoč se na odzivanje v kriznih razmerah. Govorili so o potresu, ki je novembra 2019 prizadel Albanijo, in o korupciji, ki je pripomogla h katastrofi. Štiri gradbena podjetja, ki so gradila stavbe v Tirani, so gradila brez protipotresne tehnike gradnje, uporabljala so slabe materiale, premalo jekla, gradila slabe temelje itd. Za zaključek delavnice se je v razpravi izoblikovalo skupno mnenje, da so taka izobraževanja potrebna in dobrodošla ter da bi jim moralo slediti še več takih izobraževalnih programov.

Glede na vse izpostavljeno ugotavljamo, da je tako imenovana organizirana korupcija v Sloveniji večkrat opredeljena kot sistemska korupcija, vezana na pojav *state capture* ali ugrabitev države, resen problem vseh držav, zlasti držav v tranziciji, med katerimi izstopajo t. i. WB6. Prav zato so bile tem državam predlagane številne rešitve, vendar pa se ugotavlja, da ne prihaja do implementacije v praksi. Iz raziskave Ozaveščanje o prevarah in korupciji – pogled milenijske generacije: raziskava o stališčih študentov z naslovom »Dojemanje prevar in korupcije ter kriteriji določanja (proti)koruptivnega vedenja študentov v Sloveniji, na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini« (Dobovšek, Slak in Erčulj, 2020) je razvidno, da študenti še vedno menijo, da se je delež korupcije povečal, pri tem je delež v BIH značilno večji. Na Hrvaškem v večji meri kot v drugih dveh državah menijo, da je razlog neučinkovit pregon, v Sloveniji in na Hrvaškem vidijo večji razlog v pomanjkanju kulture integritete. Največ korupcije v vseh treh državah je po mnenju anketiranih v parlamentu, nato na lokalni upravi, velik delež pa naj bi bil prisoten tudi v zdravstvu. Prav tako najpogostejši vedenji pri ravnanju študentov v vseh treh državah ostajata prepisovanje ali dovoljenje prepisovanja med preizkusom znanja. Čeprav bi večina študentov koruptivno vedenje prijavila, pa v BIH in na Hrvaškem izstopa delež tistih, ki ne vedo, komu prijaviti, saj menijo, da prijave nihče ne bi obravnaval. Poleg tega v BIH izpostavljajo denarne kazni kot najučinkovitejši ukrep. Nov sklop vprašanj glede covid-19 izpostavi, da sta se tako možnost kot število koruptivnih dejanj med covidom-19 povečala v vseh treh državah. V vseh treh državah več kot polovica študentov meni, da se je zmanjšal tudi pregon koruptivnih dejanj.

Sklepna ugotovitev akademskega srečanja je, da je zelo malo modulov oziroma predmetov na fakultetah v regiji namenjenih protikorupcijskemu izobraževanju, pri tem izstopa delo Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, ki ima tovrstne tematike vključene v svoj kurikulum. Etičnost in protikorupcijske teme niso zapostavljene le v regiji Zahodnega Balkana, temveč tudi širše. Zato je cilj tovrstnih kontinuiranih srečanj izmenjava priporočil in dobrih praks za zagotavljanje visokokakovostnega izobraževanja s področja korupcije.

Maja Loknar in Bojan Dobovšek

Literatura

1. Council of Europe. (2021a). *Committee of experts on the evaluation of anti-money laundering measures and the financing of terrorism*. Pridobljeno na <https://www.coe.int/en/web/moneyval>
2. Council of Europe. (2021b). *Group of states against corruption*. Pridobljeno na <https://www.coe.int/en/web/greco>

3. Dobovšek, B., Slak, B. in Erčulj, V. (2020). *Ozaveščanje o prevarah in korupciji - pogled mlenijske generacije: raziskava o stališčih študentov z naslovom »Dojemanje prevar in korupcije ter kriteriji določanja (proti)koruptivnega vedenja študentov v Sloveniji, na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini«: mednarodni teden ozaveščanja o prevarah*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
4. Transparency International. (28. 1. 2021). *Lebanon: Systemic corruption problems require a systemic response*. Pridobljeno na <https://www.transparency.org/en/blog/cpi-2020-lebanon-systemic-corruption-problems-require-systemic-response>
5. Transparency International. (n. d.). *Corruption Perceptions Index 2013*. *Transparency.org*. Pridobljeno na <https://www.transparency.org/en/cpi/2013>
6. *United Nations Convention against Corruption* [UNCAC]. (2004). Pridobljeno na https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf
7. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2011). *UNODC estimates that criminals may have laundered US\$ 1.6 trillion in 2009*. Pridobljeno na <https://www.unodc.org/unodc/en/press/releases/2011/October/unodc-estimates-that-criminals-may-have-laundered-usdollar-1.6-trillion-in-2009.html>